

ÖLÜMSÜZLÜK İLÂCI ELMA

*Esmâ ŞİMŞEK**

ÖZET

Türk kültüründe geniş bir yere sahip olan elma şifa kaynağı olarak değerlendirilmiş, verimliliğin, zürriyetin, ebediliğin, gençliğin, güzelliğin, kuvvetin, sağlığın, sevginin, inancın sembolü olmuştur. Elma efsanelerde, halk hikayelerinde, masallarda, gelenek ve inanışlarda yüzyıllardır yaşamıştır. Bu çalışmada da evlilik, cenaze töreni, dini törenler, halk hekimliği, dil öğrenme, ölümsüzlük ilacı gibi alt başlıklar altında elmanın kültürümüzdeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Elma, Türk kültürü, halk hekimliği.

APPLE: MEDICINE OF ETERNAL LIFE

ABSTRACT

Apple which is a medicinal fruit has an important place in Turkish culture. It is a symbol of abundance, fertility, eternal life, youth, beauty, strength, health, love and faith. Apple features in myths, stories, tales, customs and beliefs. This study surveys the place of apple in marriage, funeral, passage rites, folk medicine, learning a language, eternal life.

Key words: Apple, Turkish culture, folk medicine.

Asırlar boyu atlı göçebe hayatı yaşayan Türk milleti, tabiatla hep iç içe kalmış, tabiattaki çeşitli unsurları, birtakım özellikleriyle; kültürünün, inancının, daha doğrusu hayatının bir parçası saymıştır. Doğumdan ölüme, hayatın her merhalesinde, tabiatın bu etkisini görmek mümkündür.

Günümüze, gelenek veya inanış olarak gelen birçok uygulamanın temeli, eski Türk kültüründe tabiata verilen öneme dayanır. Gök-Tanrı ile insanlar arasında iletişim kuran iyeler vasıtasıyla, tabiattaki suya, ağaca,

* Prof. Dr. Esmâ Şimşek, Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Elazığ.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/5 Fall 2008

ateşe, dağa, taşa kutsiyet verilerek, bunların korunması sağlanmıştır. Bugün, gelinin başına atılan “saçı” ile dişleri yeni çıkan çocuklar için dağıtılan “diş hedîği”nin temelinde, yine eski Türk inancındaki, Tanrıya kurban sunma arasında bir bağ vardır. Ama, bu kurban kansız kurbandır. Çünkü, geçimini tarım ve çiftçilikle sağlayan Türkler, Tanrıya, elde ettikleri mahsullerden (arpa, buğday vs.) bir kısmını kurban olarak sunmuşlardır.

Bütün bu inanışlar, tabiattaki birçok varlığın kutsiyet kazanmasına, gerçek özelliklerinin yanında, sembolik birtakım anlamların da yüklenmesine sebep olmuştur. Bunlardan biri de, dünyada yaklaşık 6000 ile 6500 çeşidinin olduğu ve bunlardan 460 türünün Türkiye’de yetiştirildiği söylenen elmadır.

Niğde’de anlatılmakta olan bir efsane, elmanın özelliklerini, hatta bu bölgedeki elmaların güzelliğini bir cümleyle anlatmaktadır: Yolu Niğde’ye düşen bir veli, aç ve yorgun bir hâldeyken, imdadına bir çoban yetişir. Ona azık torbasında kalan son yiyeceğini (elma) verir. Bunu yiyen veli, çok duygulanır ve: “*Rabbim, Koca Rabbim! Susuzdum susuzluğum geçti; açtım açlığım geçti; yorgundum dinlendim. Bütün bunları şu çoban sağladı. Sen de bu çoban kulunu ağzı duâlı et, bu toprakların elmasını lezzetli ve sulu, insanların da güzel ve cömert kıl,*” der. (Sakaoğlu 2003, 212-213)

Bu özellikleri ile âdeta şifa kaynağı olan elmanın, beşikten mezara, hayatımızın her aşamasında verimliliğin, zürriyetin, ebediliğin, gençliğin, güzelliğin, kuvvetin, sağlığın, sevginin ve hatta inancın sembolü olarak kullanıldığı söylenebilir:

Çocuk sahibi olmada

Birçok destan, halk hikâyesi ve masalda Hz. Hızır (pir, derviş, veli) tarafından verilen elma, “zürriyet motifi” olarak değerlendirilir ve neslin devamını sağlar (Cemiloğlu 1995, 178-189). Ayrıca, halk hekimliğine bağlı olarak, bazı elma çeşitlerinin çocuk sahibi olmada faydalı olduğu tespit edilmiştir. Bazı bölgelerde, damat tarafından gelinin başına atılan elma da, çocuğu olmayan hanımlar tarafından şifa niyetine yenir. Eskişehir’de ise doğum sancısı çeken kadına ısırtılan bir elmanın öbür

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

yarısı, çocuğu olmayan kadına yedirilir. Böylece onun da çocuğunun olacağına inanılır (Sakaoğlu 1996, 6).

Evlilikte

Evlilik törenlerinde elma, çeşitli aşamalarda, birbirinden farklı gayelerle kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi davetiye yerine “okuntu” olarak elmanın verilmesidir. Ayrıca, elma atma geleneği vardır. Bunlardan birincisi, daha çok masalarda görülen, elma atarak eş seçme geleneği; ikincisi ise, gelin, oğlan evine geldikten sonra, damat tarafından bir elmanın gelinin başına atılmasıdır (Azerbaycan, Erzurum, Erzincan, Ağrı, Tunceli, Elazığ vs.). Ayrıca bayrak direğinin süslenmesinde ve şah bezeme geleneğinde de elma vardır.

Bade içmede

Âşık Zülâlî, Âşık Er Mustafa, Âşık Kul Sabri ve Âşık Ummanî gibi âşıklar rüyalarında elma yiyerek bade içmişlerdir. Artvin / Şavşatlı Âşık Kara ise elma çekirdeği yiyerek âşıklığa başlar.

Cenaze törenlerinde

Bazı yörelerde cennet meyvesi addedilen elma, ölen kişinin mezarına konularak, onun da cennete gideceğine inanılır. Bazı Alevî topluluklarında ise, elmanın “murat” olduğu kabul edilir. Evlenmeden ölen gençlerin eline üç kere konup çekilerek muradını alması sağlanır (Şimşek 1996, 203-216)

Dinî törenlerde

Elma, Alevî ayinlerinde, tekbirlerle kurban edilen bir meyvedir. Elmanın kurban yerine geçmesinin temeli ise eski Türk inancına kadar götürülebilir. Zira elma, geçimini tarımla sağlayan Türklerin, Tanrı'ya sundukları cansız kurbanlardan biridir. Uygur Türkleri de elmayı, koruyucu bir kuvvet olarak görürler ve kötü ruhlu olmayan sihirli ağaçlardan sayarlar. Onun için, kırk çıkarma işlemlerinde, bebeği beşiğe bağladıktan sonra, beşik anası, deve dikenini veya elma kurusu ile tütsü yapıp beşik üstünde dokuz defa dolaştırarak kötü ruhları kovarlar. Ayrıca, “Hurafî Perihunluk” (Hurafî şekilde hasta tedavi eden kişi) geleneğinde, tuğun dalına bir elma

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

ağacı asılır. Bahşi'nin elinde de bir elma sopası bulunur. (Rahman 1996, 102)

Ayrıca, bazı bölgelerde kutsal sayılan elma ağaçları vardır (Özen 1996, 57), bazıları dilek ağacı özelliği taşır.

Halk hekimliğinde

Elma, gerek sahip olduğu zengin vitamin yapısı ile gerekse folklorumuzdaki sembolik anlamlarıyla hayatımızda önemli bir yer işgal eder. Bugün sevilen bir meyve olarak sofralarımızı süsleyen elma, halk tababetinde, saymakla bitmeyecek faydalar sağlamaktadır. Bunlardan sadece birkaçı şunlardır: İçerisinde bulunan organik asitler, soda ve fosforun karaciğer ve mideyi olumlu etkilediği söylenir. Karaciğer ve safra salgısını artırır. Sinir ve adaleleri kuvvetlendirir. Dişi korur, ağızdaki mikropları öldürür. Kan şekerini düşürür, kollesterolü azaltır. Baş ağrısını giderir. Yatıştırıcı ve ateş düşürücüdür. Nefes darlığına, soğuk algınlığına, ses kısıklığına, öksürüğe, yüksek ateş ve iltihaplı hastalıklara iyi gelir. Elma suyu, deriyi gerginleştirerek, cilde güzellik verir. Deri döküntülerine iyi gelir. Böbrek, karaciğer rahatsızlıkları, damar sertliği, egzama ve romatizma hastalıklarını tedavi eder. Kulak ve göz ağrısına iyi gelir. Kellik ve yanık için iyi bir ilâçtır. Elma şarabı, kalp damar hastalıklarına iyi gelir. Şekere, sinire ve sarılık hastalığına iyi gelir. Sakinleştirici özelliğinden dolayı, kronik sinir ve ruh hastalıklarına faydalıdır. Elma kürü; gut, böbrek, mesane hastalıkları ve hemoroite hastalarına şifadır. Elma sirkesi ise doğal bir yaşam iksiridir¹

Gençleştirme ve güzelleşmede

Bazı hâllerde elma, yiyeni gençleştirdiği gibi, ona güzellik de kazandırır. Nitekim, bazı bölgelerde hamile kadınlar, doğacak çocuklarının güzel olması veya yanaklarının al olması için elma yer (Şimşek 1996, 210).

Yalova'da anlatılan *Padişah Olan Kız* masalı, bunun en güzel örneğidir. Vücudunun her yeri tüylü olan

¹ Daha geniş bilgi için bk. Esmâ Şimşek, "Türk Folklor ve Halk Edebiyatında Elma", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 105, Aralık 1996, s. 215; <http://www.doktordoga.com>.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

kız, padişahın oğlunu ayının pençelerinden kurtarıncı, şehzade bununla evlenmek ister. Kız, durumundan dolayı pek evlenmek istemez. Bunun üzüntüsünün sebebini öğrenen bir ihtiyar, ona bir elma uzatarak: “Al bakalım şu elmayı, iyice ye. Senin vücudunda hiçbir kıl kalmayacak.” der. Elmayı yiyen kızın vücudundaki bütün kıllar dökülerek, dünya güzeli bir kız olur (Taner 1995, 126-132).

Kuvvet kazanmada

Âdeta bir hayat iksiri olan elma, yiyenlere güç kuvvet de kazandırır: *Typen Turkhischer Volksmarchen* (Viesbaden 1953) adlı eserde 255. masal olan *Üç Kıl* adlı metinde, şehzade, dervişin verdiği elma ile hem güç, kuvvet kazanır hem de düşmanların arasında korkusunu yener.

Dil öğrenmede

Sarı Saltuk’un, çeşitli kavimlerin dilini öğrenip, ilim sahibi olması, Hz. Hızır’ın sunduğu elmayı yemesi ile gerçekleşir: “*Hızır aytdı: ‘Yâ Şerîf, Hakk Ta’alâ sana ilm rûzî kıldı,’ diyüp heman Şerîf’ün eline bir alma sundu. Çün şerîf anı yidi sıhhat buldı. Kudret-i Hakk ile ol taifenin halin ve dilin bilmege başladı.*” (Yüce 1987, 146).

Battal Gazi de, rüyasında Şah-ı Merdan Hazretlerinin rüyasındaki tavsiyesi üzerine su üzerinden gelen elmayı alıp yiyerek bütün dilleri konuşmaya başlar (Araz 1995, 92)

Ölümsüzlük ilâcı olarak

Hayatın cazibesine kapılan insanoğlu, ebediyen dünyada kalabilmek için büyük mücadeleler vermiş, ölümden kaçmanın yollarını aramıştır. Nedense, yaşamak kadar gerçek olan ölüm, insanların pek hoşuna gitmemiş; “İnsan, doğar, yaşar ve ölür.” hükmünün üçüncü maddesi hep itici ve soğuk gelmiştir. Buna bağlı olarak da ölen bir kişi için “öldü” kelimesi yerine; “vefat etti”, “geçindi”, “sizlere ömür”, “göçtü”, “Allah’ın rahmetine kavuştu”, “ebedî uykusuna yattı”, “Hakk’a erdi” ve “hayatını kaybetti” gibi terimler tercih edilmiştir. Bu kelimeler, belki de bir savunma mekanizmasıdır. Ölen

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

kişinin, bir anda yokluğunu kabul edememenin çaresizliğidir.

Ölüm korkusu, geçmişte olduğu gibi günümüzde de varlığını hissettirmiş ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte, en azından ömrü uzatmak için birtakım çareler aranmıştır: “İlmin ve teknolojinin gelişmesi ile ölüme ilişkin en şiddetli tepki olarak soğukta tedavi (cryonics) teknolojisi gösterilmektedir. Bu metodu savunanların amacı, yeni ölmüş olanların, gelecekte bir gün, teknolojik gelişme elverdiğinde diriltilebilecekleri düşüncesiyle, gömülme ya da yakılmaları yerine dondurulmalarını teşvik etmek ve sağlamaktır. Bu amaçla başta ABD olmak üzere Avrupa ülkelerinde de birçok dernek kurulmuştur.” (Yıldız 1996, 179)

13-16 Şubat 1993 tarihleri arasında *Sabah Gazetesi*'nde çıkan bir yazı dizisinde İngiltere'de bazı insanların, kendi istekleriyle (Aids, trafik kazası, çok sayıda da kanser vak'ası) 100-200 yıl sonra diriltilmek üzere -80°de dondurulduklarından bahsedilmiştir (Yıldız 1996, 178). Aynı gazetenin 13 Ağustos 1996 tarihli yazısında ise Harvard Üniversitesi profesörleri tarafından “Age I” adı verilen bir gençlik geni bulunduğu, yapılan deneylerde toprak solucanının ömrünün dört misli artırıldığı ve insanlar üzerinde çalışmalara başlanıldığı belirtilmiştir (Yıldız 1996, 178)².

Ölümsüzlüğe çare arama düşüncesinin geçmişinin insanlık tarihinin başlangıcına, mitolojik dönemlere kadar gittiği söylenebilir. Bu dönemlerde de ölümsüzlüğe çareler aranmış; havadan, sudan, topraktan, ağaçtan, bitkiden vs. umut beklenmiş; beklenen bu umutlar, aranan çareler mitoloji ile, masal ile, destan ile, efsane ile vücut bulmuştur. Bunun sebebi, ilk insanların düşüncesinde ve yaşayış tarzında aranabilir: “İnsanların, hayatı ilk olarak anladıkları zamanlarda devirler değiştikçe bitkilerin, ağaçların mahvolup, kışın yapraklarını dökmesi, yazın ise yeniden yapraklanması, canlanması; suyun kış mevsiminde donup, yazın eriyerek tekrar su olduğunu gördükçe bitki, ağaç ve suyun ölüp, yeniden dirilmek kabiliyetine sahip olduğunu

² Daha geniş bilgi için bk. Esma Şimşek, *Su ve Âb-ı Hayât Üzerine*, Elazığ 2003. (Yayıma hazır çalışma)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

düşünüyorlardı. Bunun için de eski insanlar, hayatı bitkide ve suda görmekteydiler. Bir de su ve ağaç, ilk insan için yaşayış kaynağı idi. Dirilik suyu, ebedî hayat çiçeği, hayat ağacı, dünya ağacı gibi mitolojik motifler yalnız bu düşünceden kaynaklanmaktadır.” (Seyidof 1983, 110)

Temeli belki de *Yaratılış Destanı*'na kadar gidebilecek “hayat ağacı” kavramı da bu düşünceden doğmuş olmalıdır. Mitolojide bu tür ağaçlar, farklı milletlerin kültürüne ait olarak da yer almaktadır: *“Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan insanların folklorunda her zaman yeşil kalan, her zaman meyve veren ve meyvelerini yiyenlere ölümsüzlük bahşeden ağaçlar vardır. Her kültürde bu ağaçlar bazı değişiklikler gösterir. Bu ağacın meyvesi Keltler'e göre elma, Çinliler'e göre şeftali, Sami ırkından olanlara göre ise hurmadır. Bu ağacı bir yılan veya canavar bekler, meyvelerin kaçırılmasını önler.” (Seyidoğlu 1995, 73).*

Standard Dictionary'de de hayat ağacı hakkında şu bilgiler yer almaktadır: *“Hayat ağacı: Bütün dünya halklarının folklorunda, bütün ağaçların en büyüğü olan ve hatta meyvesinin suyu içildiği vakit, her zaman yeşil, her zaman büyük ve her zaman taşıyıcı fonksiyonu olan ağaçtır... Hayat ağacı genellikle, koruyucu fonksiyonunda olup, ağacın koruyucusu ise genellikle yılan veya ejderhadır. Bu tür koruyucular, pek çok halk masalında karşımıza çıkar.*

Hayat ağacının meyvelerinden ve yaprağından çıkardığı sular, ölümsüzlük ilacı olarak kullanılır.” (Leach - Fried 1972, 88).

Aslında, Türk kültüründe ve başka milletlerin kültüründe ağacın, “hayat ağacı” olarak telakkî edilmesinin temelinde, ağacın sembolik anlamı yatmaktadır. Dallarıyla gökyüzüne doğru uzanan, kökleriyle yerin derinliklerine inen ağaç, bir anlamda sonsuzluğu simgelemektedir. Diğer taraftan kesilen dalların yeniden ve daha canlı bir şekilde sürgün vermesi, bazı ağaçların kışın bile yapraklarını dökmemesi de ölümsüzlüğün ve yeniden canlanmanın bir sembolü olarak düşünülebilir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Kutsal sayılan ve meyvesi yendiğinde, kişiye “ölümsüzlük” kazandıran ağaçlardan biri de elmadır. Elma, gerek bu yönüyle gerekse gençlik kazandırma yönleriyle Türk folklorunda özellikle de masalarda geniş bir yere sahiptir.

Masallar bu yönüyle ele alındığında, bu fikri teyit eden birçok örnekle karşılaşmaktadır. Azeri araştırmacı Ehliman Ahundov; “*Nağullarda alma; dirilik, cavanlıg ve heyat meyvesi kimi tesvir edilir,*” der (Ahundov 1978, 453). Masallar incelendiğinde, elmanın; birçok özelliği yanında; ölüyü diriltme, gençleştirme, ölümden kurtarma vs. gibi fonksiyonlarının da olduğu görülmektedir.

Anadolu sahasında *Aynı Kızı Seven Üç Kardeş* (Şimşek 2001, 256-258) adıyla bilinen ve Kazakistan’da *Hanın Üç Oğlu* (Alptekin 2003, 262-270), Türkmenistan varyantında ise *Gızıl Alma* adıyla anlatılmakta olan metinde (Sakaoğlu - Ergun 1991, 107-109) elmanın bu özelliği açık şekilde kendini göstermektedir. Bu masalda, aynı kızı seven üç kardeş / arkadaş vardır. Kız bunlara, başka memleketlere gidip bir yıl içerisinde en iyi hediye kim getirirse onunla evleneceğini söyler. Verilen süre içerisinde gençlerden biri, üstüne binen kişiyi, istediği yere götüren bir tekerlek / halı; ikincisi, bakıldığında görmek istenilen kişiyi gösteren bir ayna; diğeri ise ölmek üzere olan bir kişinin ağzına konduğunda, onu yeniden hayata döndüren bir elma alır. Bir araya gelen gençler, bir birlerine aldıkları hediyelerin marifetlerini gösterirler. Önce aynaya bakarlar ve evlenmek istedikleri kızın can çekiştiğini ve ölmek üzere olduğunu görürler. Hemen tekerleğe (halıya) binip, kızın olduğu yere gelirler. Kıza elmayı yedirerek, onun yeniden canlanmasını sağlarlar. Böylece kız, yediği elma sayesinde yeniden hayat bulmuş olur.

Bu masal, Karaçay Türkleri arasında bilmece olarak geçer ve kızın hediyeleri getiren gençlerden hangisiyle evlenmesi gerektiği sorulur (Şahin 1995, 474). Cevabı, elmayı getiren gençtir. Çünkü, diğerlerinin hediyesi hâlâ dururken, üçüncü gencin hediyesi bitmiştir.

Yozgat’ın Yıldızeli ilçesinde anlatılmakta olan *Köse’nin İhaneti* adlı masalda ise, Köse’nin kılığına giren

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

padişahın oğlu, kralın 40 yıl önce ölmüş olan oğluyla kızını diriltmek için gökyüzünden (“ecinniler”in yaşadığı yerden) elma ile ab-ı hayat getirir. Suyu, mezarların üzerine dökünce, cesetler 40 yıl önceki hâllerine dönüşürler. Oğlan, bunların ağızlarına birer elma suyu sıkar. Ölen kardeşler yeniden canlanırlar (Bildik 1995, 257-265). Dikkat edilirse, burada ab-ı hayat çürümüş cesetleri eski hâllerine getirmeye yardımcı olurken bunların yeniden canlanması, yeniden hayat bulması elma ile sağlanır. Elma, bu yönüyle ab-ı hayattan daha etkili bir özelliğe sahip olur. Ancak, burada elmanın yerini, elma suyunun alması da dikkat çekicidir. Elma suyu, elma sirkesi olarak değerlendirilebilir.

Şahzade Ebülfez adlı Azerbaycan masalında da elma, ölen kişiyi yeniden canlandırma özelliği ile yer almaktadır (*Azerbaycan Şifahi* 1987, 143).

Türkmenler arasında söylenen “Elmayı göğe at, yere düşene kadar yâ felek de.” atasözünün konu edildiği bir masalda ise ölüme mahkûm edilen genç, göğe atılan bir elma neticesinde padişah olmuştur (Sakaoğlu - Ergun 1991, 129-133). Burada elma insana ölümsüzlük kazandırmamaktadır ama ölümden kurtararak ömrü uzatmaya vasıta olmaktadır. Elmanın bu özelliği, Elazığ’da anlatılan *Çoban* masalında da yer almaktadır. Uyurken çobanın ağzına giren yılanı yeniden çıkarmak için, kahramana bol miktarda elma yedirilir. Sonunda çoban kusarak, yilandan kurtulur (Pirinççi 2002, 112).

Elmanın bu özelliklerinin dışında insanlara gençlik kazandırması da masallarımız arasında görülen bir husustur. Yaşlı bir insanın, bir anda 15 yaşında bir delikanlı olması da, salında ölüp dirilmenin bir başka şeklidir. Bu sebeple elmanın “gençleştiricilik” özelliğini de burada değerlendirmek gerekir.

Anadolu sahasında anlatılan *Zümrüdüanka Kuşu* masalının Azerbaycan varyantı olan *Melikmemmed* adlı masalda, padişahın bahçesinde bulunan elma ağacı birinci gün çiçek açar, ikinci gün çiçeğini döker, üçüncü gün ise meyve verir. Bu olağanüstü bir şekilde büyüyen elmayı yiyen kişi, hem bir anda gençleşerek 15 yaşına gelir, hem de ebedî hayata erişir (Seyidov 1985, 15-26; Şimşek 1996, 214-215).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

Elma, yine bu bölgede bilinen *Bahtiyar* ve *Guru Kelle* masallarında da gençleştirici özelliğiyle ön plana çıkar. Bu masallardan birincisinde, Bahtiyar, periler padişahının küçük kızından, yiyen yaşlı bir kişiyi 15 yaşında delikanlı yapan “cennet elması”nı ister (Seyidov 1985, 132-148). Diğerinde ise tuti kuşu, kardeşinin düğününden dönerken, oradan, dilinin altında bir elma çekirdeği getirir. Bu tohumu, bahçıvan, padişahın emriyle bahçeye diker. Vakti geldiğinde, elma ağacı iki meyve verir. Bu elmalardan birini, daha önce vezir zehirlediği için yiyen mahkûm ölür. Diğerini yiyen bahçıvan ise, 15 yaşında bir genç olur.

Elmanın bu özellikleri, *Motif Index*'te de değişik şekillerde yer almaktadır: D 1338.3.1 Elma vasıtasıyla gençleşme, D 1346.4 Ölümsüzlük ağacı (Museviler, Hindular, İranlılar, İrlanda), D 1346.6 Ölümsüzlük meyvesi (Museviler, Hindistan), D 1346.6.2 Ölümsüzlük elması (Hindistan), D 1889.4 Elma koklayarak canlanma, E 106 Sihirli elma vasıtasıyla yeniden canlanma, E 713.1 Muayyen bir dağda, her yedi yılda bir ortaya çıkan elmada ruh saklıdır.

Aslında elmanın, yiyene ölümsüzlük özelliği kazandırması, bugün ölen bir kişinin ardından; “Hayret, bugün elma da yemişti!” veya “Elma yiyen, o gün ölmez.” ile “Günde bir elma, dert alma.” (başta Elazığ olmak üzere birçok yöremizde söylenir) sözlerinde en güzel ifadesini bulmuştur. Bu sözlere göre, elma yiyen kişi, en azından yediği gün ölmeyecektir. Böylece, günde bir elma yemekle, ölümü hep bir sonraki güne ertelemiş olacaktır.

Elmanın insanı olduğundan çok daha fazla gençleştirme veya ölüyü diriltmesinde, ölümsüzlük ilâcı olarak kullanılmasında gerçeklik payı var mıdır? Yoksa sadece masalarda, hikâyelerde geçen bir motif midir? Yapılan araştırmalarda görülmüştür ki insan ömrü birtakım tetkiklerle 200 yıl, hatta daha fazla uzatılabilir. E. Kompt'a göre, yaşlanmanın sebebi vitamin eksikliği veya oksidleşmenin ilerlemesini engelleyememe neticesi gerçekleşir. Bu sebeple yağların parçalanmasını geciktiren antioksidantlardan, yani A, C ve E vitaminlerinden yararlanılmalıdır. Elma, özellikle de elma çekirdeği E vitamini yönünden oldukça zengindir. E

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

vitamini çocuk sahibi olmada da etkilidir. Öyle ki, mezkur vitaminin eksikliği, ölü çocukların doğmasına veya kısırılığa sebep olmaktadır (*Azerbaycan Şifahi* 1987, 140-147). E vitaminini dışında, elmalarda var olan A, B1, B2 ve C vitaminleri ile ihtiva ettiği su, protein, yağ, karbonhidrat, kalsiyum, demir, fosfor, potasyum, sodyum, şeker vs. özellikle kalp için de oldukça yararlıdır. Bütün bu özellikleri ile tam anlamıyla ölümsüzlük kazandırmasa da elmanın insan ömrünü uzattığı söylenebilir.

Sonuç olarak doğumdan ölüme hayatın her safhasında elma, meyve olarak yenmesinin dışında bereketin, çoğalmanın, verimliliğin, gençliğin, güzelliğin sağlığın, inancın vs. sembolü olarak da yer almaktadır. Elma, bu özelliklerinin dışında ebediliğin, yani ölümsüzlüğün de en kıymetli ilâcı olmuştur ki, bu özellik elmanın ihtiva ettiği vitamin ve diğer maddelerle de uyum sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- AHUNDOV, Ehliman, *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri*, akt. Semih Tezcan, Ankara 1978.
- AHUNDOV, Ehliman, *Azerbaycan Nağılları*, Bakı 1962.
- ALPTEKİN, Ali Berat, *Kazak Masallarından Seçmeler*, Ankara 2003.
- ARAZ, Rıfat, *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Ankara 1995.
- Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyatına Dair Tedgigler - VII*, Bakı 1987.
- BİLDİK, Suna Pamir, *Yıldızeli Atıfet Bildik'ten Derlenen Masallar, (İnceleme - Metinler)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1995.
- CEMİLOĞLU, Mustafa, *Halk Hikâyelerinde Doğum motifi*, Bursa 1995.
- LEACH, Maria - Jerome Fried, *Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore Mythology and Legend*, New York 1972.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*

-
- ÖZEN, Kutlu, *Sivas ve Divriği yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri*, Ankara 1966.
- PİRİNÇÇİ, Behice, *Elazığ Masalları Üzerine İnceleme*, Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi, Elazığ 2002.
- RAHMAN, Abdulkerim, *Uygur Folkloru*, çev. Soner Yalçın - Erkin Emet, Ankara 1996.
- SAKAOĞLU, Saim - Metin Ergun, *Türkmen Halk Masalları*, Ankara 1991.
- SAKAOĞLU, Saim, "Manas Destanı ve Anadolu Geleneğinde Kısır Kadının Doğum Yapması", *Erciyes*, 19 (225), Eylül 5-7. 1996.
- SAKAOĞLU, Saim, *101 Türk Efsanesi*, Ankara 2003.
- SEYİDOĞLU, Bilge, *Mitoloji / Metinler - Tahliller*, Kayseri 1995.
- SEYİDOV, Nureddin, *Azerbaycan Edebiyatı İncileri / Nağıllar*, Bakı 1985.
- ŞAHİN, İbrahim, *Qaraçay Halqını El Bergen Çomaqları (Giriş, Transkripsiyon, Türkiye Türkçesine Aktarma, İndeks)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 1995.
- ŞİMŞEK, Esmâ, "Türk Folklor ve Halk Edebiyatında Elma", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 105, Aralık, 1996, s. 203-216.
- ŞİMŞEK, Esmâ, *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması (İnceleme - Metinler), II Cilt*, Ankara 2001.
- TANER, Nuri *Yalova Masalları*, İstanbul 1995.
- YILDIZ, Murat, "Ölüm İle İlgili Genel Tutumlar", *Akademik Araştırmalar*, 1(3), Kış, 1996, s 178-188.
- YÜCE, Kemal, *Saltuk - Nâme'de Tarihi, Dinî ve Efsanevî Unsurlar*, Ankara 1987.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/5 Fall 2008*